

דבר העורכים

החוק הישראלי לשיקום מתמודדי נפש בקהילה¹ שנחקק בשנת 2000 הוא אחד החוקים החברתיים החשובים שנחקקו בישראל, ומן המתקדמים מסוגו בעולם. הוא מקנה זכויות לשיקום בקהילה לאנשים עם מוגבלות פסיכיאטרית, וכולל שורה של שירותי שיקום המוענקים על סמך חוות דעת מקצועית, תוך התייחסות לרצונו של האדם. חוק זה אפשר את הרפורמה השיקומית בבריאות הנפש, והפך לרכיב חשוב בשינוי המהותי שחל בשירותים לבריאות הנפש בישראל.

גיליון זה מפורסם לרגל 25 שנים לחקיקתו של החוק. הוא החל להתוות עם הצגתם של מחצית מהמאמרים המופיעים בו במושב שעסק בחוק במסגרת כנס אספנט 2023. אליהם צורפו מאמרים נוספים, ויחד הם מציגים תמונת מצב רחבה ועשירה של יישומו של חוק השיקום – 25 שנים לאחר שהושלמה חקיקתו. המאמרים שבגיליון מציעים ניתוח של החוק כמקרה בוחן של שינוי מדיניות, הערכה של שירותים ייחודיים המיושמים במסגרתו, התבוננות מערכתית בשירותים לבריאות נפש בישראל וכן הצעות לעתיד.

שני חלקיו של המאמר הראשון, שכתבו אורי אבירם, מקס לכמן וענת איפרגן, הם פרי מחקר על יישומו של חוק שיקום נכי נפש בקהילה בעשרים השנים הראשונות להפעלתו. החלק הראשון, **הרפורמה השיקומית: החוק ויישומו**, סוקר את החוק ואת התהליך שהביא לחקיקתו, ומציג את הישגיו לאורך השנים. החלק השני, **לקראת העשורים הבאים ליישומה של הרפורמה השיקומית**, מתמקד במסקנות לאור פעילותו של החוק ובהמלצות לעתיד.

מאמרו של נדב פרץ-וייסודובסקי, **חוק שיקום נכי נפש בקהילה: יזמות, מנהיגות וניצול הזדמנויות בעיצוב מדיניות**, דן בתהליך החקיקה של החוק ומספק ניתוח של הגורמים השונים שהשפיעו עליו ואפשרו אותו.

מאמרה של ענת שליו, **מערכות הסיוע למשפחה כחלק מחוק שיקום נכי נפש בקהילה: תמורות ואתגרים מנקודת המבט של מודל הצרכים המשפחתיים (נש"ם)**, עוסק בשירותים הניתנים לבני המשפחה של מתמודדי נפש במסגרת החוק, ומנתח את התמורות שחלו בפעילות זו ואת האתגרים שהיא מציבה מנקודת המבט של מודל הצרכים המשפחתיים (נש"ם).

¹ החוק נקרא בתחילה "החוק לשיקום נכי נפש בקהילה", ושמו שונה ביולי 2024 (חוק שיקום נכי נפש בקהילה) [תיקון מס' 2, 2024]. מרבית המאמרים המופיעים בגיליון זה נכתבו טרם השינוי בשם החוק, ולכן נעשה בהם שימוש בשמו המקורי.

מקס לכמן, אלינה גרייזמן, פאולה גרבר אפשטיין, ענבל אדלר בן דור, יעל גולדפרב וגליה מורן מציגים במאמרם **תמיכת עמיתים בבריאות הנפש: האם אנחנו מוכנים להסמכה?** את תוכנית UPSIDES המבוססת על תמיכת עמיתים, סוקרים את הטמעתה בישראל ובוחנים את יתרונותיה לצד האתגרים שהיא טומנת בחובה.

מאמרו של רון שור, **תוכניות השכלה אקדמית נתמכת באוניברסיטאות בישראל לסטודנטים המתמודדים עם מחלת נפש: העזרה הניתנת ודרכים לקדם שילוב חברתי ואקדמי**, מעריך את יישומן של תוכניות עבור סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה לאור עמדותיהם של אלה שהשתתפו בהן.

מאמרו של ציפי הורניק-לוריא, איילת בסיס-ברניר וגליה מורן, **השנים הראשונות של הטמעת קהילה תומכת בשירותי בריאות הנפש: מה בין הוסטל לבין קהילה תומכת?** בוחן את הטמעתו של השירות לקהילה תומכת בשנותיו הראשונות על בסיס מחקר שנערך בקרב משתקמים המקבלים שירותי דיור ובקרב עובדים בשירותי דיור של מערך השיקום.

חותם את הגיליון מאמרם של אמיר קריבוי וגדי רוזנטל, **קריאת השכמה להחלמה: פרוגרמה להתמודדות עם המשבר העמוק בשירותי בריאות הנפש בישראל בצל אירועי 7 באוקטובר 2023**. המאמר מנתח את הגורמים המערכתיים שהובילו למצבה של מערכת בריאות הנפש כיום, ומציע רפורמה כוללת ברוח מודל ההחלמה.

מרבית המחקרים המתוארים בגיליון זה נערכו טרם אירועי 7 באוקטובר 2023 והמלחמה שפרצה בעקבותיהם. עקב מועד פרסומו של הגיליון לא ניתן היה לשלב בו מאמרים המדווחים על מחקרים שבוצעו לאחר 7 באוקטובר. אף על פי כן, ברור כי למאורעות השנים האחרונות – אירועי הטרור חסרי התקדים, הימצאותם של חטופים חיים וחללים בשבי אויב, התייצבותם של רבים לשירות מילואים מתמשך, השתתפותם של חיילים בסדיר ובמילואים בלחימה הקשה והתמודדות העורף עם שגרת המלחמה – יש ותהיה השפעה רחבה על בריאות הנפש בחברה הישראלית. את ההשפעה הזו אפשר להתחיל לבחון כיום, וסביר כי היא תמשיך להוות מושא למחקר עוד שנים רבות.

אנו סבורים כי שינוי מדיניות הוא אירוע מתמשך שאינו תם עם חקיקתו של חוק. חוק שיקום מתמודדי נפש בקהילה והתוכניות המופעלות במסגרתו הפכו ברבות השנים למפעל של ממש, המשפיע על חייהם של עשרות אם לא מאות אלפי מתמודדי נפש בישראל ובני

משפחותיהם. אנו מקווים שלמאמרים המופיעים בגיליון זה יהיו ערך ותרומה לידע המצטבר בנושא שיקום קהילתי בבריאות הנפש בישראל, להמשך גיבושה של המדיניות בתחום ויישומה הלכה למעשה, וכמובן – לשיפור איכות חייהם של המתמודדים ובני משפחותיהם.

פרופ' אורי אבירם, פרופ' מקס לכמן ועו"ס ענת איפרגן